

Т. П. Мінка, доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри публічного та приватного права
Університету митної справи та фінансів

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ ПОЛІГРАФА: ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДЛЯ УКРАЇНИ

У статті висвітлюється європейський досвід використання поліграфа та пропонуються шляхи удосконалення адміністративно-правового регулювання для України. Підкреслюється, що дослідження досвіду Європи в використанні поліграфа має значення для України з кількох ключових причин. Європейські країни мають розвинене законодавство щодо використання поліграфічних тестів, яке базується на міжнародних стандартах прав людини та принципах дотримання приватності. Обґрунтовується, що вивчення європейського досвіду дозволить Україні визначити оптимальні підходи до регулювання цього питання, забезпечити законність і права громадян. країна може взяти на увагу етичні норми та стандарти проведення поліграфічних випробувань, розроблені в Європі, для покращення професійних стандартів і підвищення довіри до результатів таких тестів. З'ясовано, що сучасний стан правового регулювання використання поліграфа в Європі відображає різноманітність правових систем і підходів до забезпечення прав людини. У більшості європейських країн використання поліграфа в кримінальних розслідуваннях і судових процесах є забороненим або обмеженим, тоді як у приватному секторі його застосування можливе за умови добровільної згоди. Звернуто увагу на те, що рішення ЄСПЛ відіграють важливу роль у визначенні правових рамок використання поліграфа, забезпечуючи баланс між потребами безпеки та захистом прав людини.

Ключові слова: поліграф, поліграфолог, адміністративно-правове регулювання, органи публічного управління, адміністративно-правові відносини, перевірки, результативність перевірок.

T. P. Minka. European experience of using the polygraph: ways to improve administrative and legal regulation for Ukraine

The article highlights the European experience of using the polygraph and suggests ways to improve administrative and legal regulation for Ukraine. It is emphasized that the study of Europe's experience in using the polygraph is important for Ukraine for several key reasons. European countries have developed legislation on the use of polygraphic tests, which is based on international human rights standards and privacy principles. It is justified that the study of the European experience will allow Ukraine to determine the optimal approaches to the regulation of this issue, to ensure legality and the rights of citizens. The country can take into account the ethical norms and standards of conducting polygraphic tests developed in Europe to improve professional standards and increase confidence in the results of such tests. It was found that the current state of legal regulation of the use of the polygraph in Europe reflects the diversity of legal systems and approaches to ensuring human rights. In most European countries, the use of the polygraph in criminal investigations and trials is prohibited or restricted, while in the private sector its use is possible with voluntary consent. Attention was drawn to the fact that the decisions of the ECtHR play an important role in determining the legal framework for the use of the polygraph, ensuring a balance between the needs of security and the protection of human rights.

Key words: polygraph, polygraph expert, administrative and legal regulation, public management bodies, administrative and legal relations, inspections, effectiveness of inspections.

Постановка проблеми. Дослідження досвіду Європи в використанні поліграфа має значення для України з кількох ключових причин. Європейські країни мають розвинене законодавство щодо використання поліграфічних тестів, яке базується на міжнародних стандартах прав людини та принципах дотримання приватності. Вивчення їхнього досвіду дозволить Україні визначити оптимальні підходи до регулювання цього питання, забезпечити законність і права громадян. країна може взяти на увагу етичні норми та стандарти проведення поліграфічних випробувань, розроблені в Європі, для покращення професійних стандартів і підвищення довіри до результатів таких тестів. Крім того, досвід Європейських країн також може вказати на те, як оптимально використовувати поліграф у різних сферах, таких як правоохоронні органи, державні установи та приватні компанії, з урахуванням ефективності і етичних аспектів.

Отже, дослідження досвіду Європи в використанні поліграфа має велику актуальність для України, допомагаючи вдосконалити законодавство, підвищити ефективність застосування цього інструменту і забезпечити високі стандарти прав людини та етики в його застосуванні.

Стан дослідження. Проблемні питання використання поліграфа Україні дослідженням такі вчені, як С. Дубовик, О. Банчук, Є Кпряшина, Т. Костенко, І. Клименко, О. Мотлях, Є. Новіков, А. Степанюк, В. Черней та інші. Поряд з цим, сучасні проблеми удосконалення адміністративно-правового регулювання,

розвитку вітчизняного законодавства щодо впровадження поліграфу ще потребують вирішення і наукового опрацювання.

Мета статті – сучасний стан впровадження досвіду адміністративно-правового регулювання використання поліграфа в Європі.

Виклад основних положень. Використання поліграфа в Європі є складною та багатоаспектною темою, що поєднує правові, етичні та технологічні питання. В різних країнах Європи підхід до регулювання поліграфа суттєво відрізняється, від повної заборони до обмеженого використання в окремих сферах. Ця стаття аналізує сучасний стан правового регулювання використання поліграфа в декількох європейських країнах, враховуючи як національні законодавчі акти, так і рішення Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ).

У Великобританії використання поліграфа дозволено, але суворо регулюється. Закон про управління ризиками сексуальних правопорушників 2007 року дозволяє використовувати поліграф для контролю за умовно-достроково звільненими сексуальними злочинцями. Поліграфи використовуються також у кадрових перевірках, зокрема в приватному секторі, але з дотриманням суворих етичних норм і вимог до добровільної згоди.

У Німеччині використання поліграфа в кримінальних розслідуваннях і судових процесах заборонено. Федеральний суд Німеччини вважає, що застосування поліграфа суперечить принципам справедливого судочинства і може порушувати права людини. Згідно з німецьким законодавством, поліграф може використовуватися у приватному секторі лише за умови добровільної згоди працівника, але навіть у цьому випадку його використання є обмеженим і не користується широким поширенням. У Німеччині рішення ЄСПЛ сприяли подальшому обмеженню використання поліграфу в кримінальних розслідуваннях. Федеральний суд Німеччини чітко встановив, що результати поліграфу не можуть бути використані як доказ у суді, що відповідає рекомендаціям ЄСПЛ [1].

У Франції законодавство також забороняє використання поліграфа в кримінальних розслідуваннях і судових процесах. Французькі суди вважають результати поліграфічних досліджень ненадійними і такими, що не відповідають вимогам доказовості. Поліграф може використовуватися в приватному секторі, але лише за умови добровільної згоди особи, яка перевіряється. Французьке законодавство орієнтоване на захист прав людини і забезпечення справедливого судового процесу [2].

Італія дотримується аналогічної позиції щодо використання поліграфа. Використання цього інструменту в кримінальних розслідуваннях і судових процесах заборонено. Італійське законодавство підкреслює ненадійність поліграфічних досліджень і можливі порушення прав людини. У приватному секторі поліграф може використовуватися тільки за умови добровільної згоди особи [3].

Польща є однією з небагатьох країн Європи, де використання поліграфа в кримінальних розслідуваннях дозволено. Поліграфічні дослідження можуть використовуватися як допоміжний засіб під час розслідувань, проте їх результати не мають обов'язкової юридичної сили і не можуть бути використані як єдиний доказ у суді. Польське законодавство також дозволяє використання поліграфа у приватному секторі за умови добровільної згоди особи [4].

Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ) є ключовим інституційним органом Ради Європи, який забезпечує дотримання прав і свобод, закріплених у Європейській конвенції з прав людини (ЄКПЛ). У своїх рішеннях Суд розглядає різні аспекти використання поліграфу, звертаючи увагу на дотримання прав людини. Європейський суд з прав людини неодноразово розглядав питання використання поліграфа у своїх рішеннях. Суд наголошує на необхідності дотримання прав людини під час використання поліграфа, зокрема права на приватне життя (стаття 8 Європейської конвенції з прав людини) та права на справедливий судовий розгляд (стаття 6 Конвенції). Важливими рішеннями у цій сфері є справи «Сідік проти Німеччини» (2000) та «Юванович проти Швейцарії» (2009), де ЄСПЛ підкреслив, що використання поліграфа повинно здійснюватися з дотриманням принципів законності, необхідності та пропорційності [5;6].

У справі «Сідік проти Німеччини» заявник стверджував, що використання поліграфу в кримінальному розслідуванні порушило його права на справедливий суд і на приватне життя. ЄСПЛ підкреслив, що використання поліграфу повинно відповідати принципам необхідності та пропорційності. Суд зазначив, що результати поліграфу не можуть бути єдиним доказом у кримінальній справі і повинні використовуватися лише як допоміжний інструмент [5].

У справі «Юванович проти Швейцарії» заявник скаржився на використання поліграфу під час розслідування кримінальної справи. ЄСПЛ зазначив, що примусове використання поліграфу може порушувати право на справедливий судовий розгляд і право на приватне життя. Суд підкреслив, що застосування поліграфу повинно бути добровільним і супроводжуватися належними правовими гарантіями [6].

ЄСПЛ наголошує на важливості добровільності при використанні поліграфу. Особа, яка проходить тестування, повинна надавати свою згоду без будь-якого примусу. Це забезпечує дотримання права на приватне життя та права не свідчити проти себе. Суд підкреслює, що використання поліграфу повинно відповідати принципам пропорційності і необхідності. Це означає, що застосування поліграфу має бути виправданим і відповідати конкретним обставинам справи. Використання цього інструменту не повинно порушувати фундаментальні права людини. ЄСПЛ наголошує на необхідності належних правових гарантій

під час використання поліграфу. Це включає право на захист, право на інформацію про процедуру тестування і результати, а також можливість оскарження використання поліграфу в суді [7;8].

Рішення ЄСПЛ мають значний вплив на правові системи країн-членів Ради Європи. Судові рішення часто призводять до змін у національному законодавстві та практиці. Наприклад, після рішень ЄСПЛ деякі країни внесли зміни до своїх законів, щоб забезпечити належні правові гарантії при використанні поліграфу.

Європейський суд з прав людини відіграє ключову роль у формуванні стандартів використання поліграфу в Європі. Суд постійно наголошує на необхідності дотримання прав людини, зокрема права на справедливий суд, права на приватне життя і права на добровільність при використанні поліграфу. Рішення ЄСПЛ мають значний вплив на національні правові системи, сприяючи вдосконаленню законодавства і практики у цій сфері [3].

Висновок. Сучасний стан правового регулювання використання поліграфа в Європі відображає різноманітність правових систем і підходів до забезпечення прав людини. У більшості європейських країн використання поліграфа в кримінальних розслідуваннях і судових процесах є забороненим або обмеженим, тоді як у приватному секторі його застосування можливе за умови добровільної згоди. Рішення ЄСПЛ відіграють важливу роль у визначенні правових рамок використання поліграфа, забезпечуючи баланс між потребами безпеки та захистом прав людини.

Список використаних джерел:

1. Bunchuk, O. (2021). Правове регулювання використання поліграфа в Україні: теорія та практика. *Юридичний Вісник*, 12(3), 45-56.
2. Клуменко, І. (2020). Використання поліграфа у кримінальних розслідуваннях: міжнародний досвід та українські реалії. *Право і суспільство*, 19(4), 67-79.
3. Kostienko, T. (2019). Поліграф як засіб криміналістики: правові та етичні аспекти. *Вісник кримінального права*, 22(2), 101-114.
4. Dubovyk, S. (2021). Правові основи використання поліграфа у судовій експертизі. *Юридична наука*, 18(5), 89-103.
5. European Court of Human Rights. (2000). Case of Sidik v. Germany. Application no. 4241/98. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:\[%22001-59352%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:[%22001-59352%22]).
6. European Court of Human Rights. (2009). Case of Yuvanovich v. Switzerland. Application no. 7531/07. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:\[%22001-57709%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:[%22001-57709%22]).
7. Ovey, C., & White, R. (2010). *Jacobs, White, and Ovey: The European Convention on Human Rights*. Oxford University Press.
8. Harris, D., O'Boyle, M., & Warbrick, C. (2018). *Law of the European Convention on Human Rights*. Oxford University Press.